

Ekonomisk Debatt åren före 1990-talets kris i den svenska ekonomin

Nationalekonomi har, i likhet med andra discipliner, blivit en så bred och mångfacetterad disciplin att en forskare endast kan täcka en liten del av ett mycket stort fält via egen forskning eller genom aktiv bevakning av det som händer forskningsmässigt. Det gäller inte endast ekonomisk teori och ekonometriska metoder, utan kanske än mer den empiriskt inriktade delen av forskningen. Det finns dock ett uppdrag som leder till en i varje fall tillfälligt ökad ekonomisk allmänbildning. Som redaktörer för *Ekonomisk Debatt* måste man följa med den ekonomiska debatten och forskningen och läsa på ett helt annat sätt än annars. Man måste samma dag läsa och bedöma artiklar i t ex jordbruksekonomi, stabiliseringspolitik och rättsekonomi.

Det innebär många hundra sidors läsning. Det är inte bara de publicerade sidorna, för vår del nära 1 300 sidor, som redaktörerna måste läsa. De artiklar som publiceras måste för övrigt läsas i flera olika versioner, och de flesta artiklar är betydligt längre i sina tidigare versioner än de som faktiskt publiceras. Det finns dessutom ett antal artikelförslag som

kommer in och inte blir publicerade, men som ju måste läsas innan det går att fatta ett beslut. Viktigare är kanske att *Ekonomisk Debatt* inte är en tidskrift av samma karaktär som vetenskapliga tidskrifter som publicerar refereebedomda artiklar och där artiklarna spontant sänds in till tidskriften. Inflödet av artiklar till *Ekonomisk Debatt* bygger till stor del på att redaktörerna, och också redaktionsmedlemmarna, granskar offentliga utredningar, avhandlingar, working papers etc för att se om det finns något som de skulle kunna be författaren att göra en artikel av. *Ekonomisk Debatt* innehåller alltså en blandning av spontant insända artiklar och artiklar som tillkommit som ett resultat av redaktörernas övertalningsförsök.

Redaktörskapet för *Ekonomisk Debatt* innebär alltså två års intensivkurs i ekonomisk allmänbildning. Kursen är inte bara intensiv utan den är ständigt pågående under de båda åren. Då antalet nummer är så många som åtta under ett år och pressläggningstiden relativt lång så innebär det att redaktörerna hela tiden arbetar med flera olika nummer.

Jag skall, vad gäller mina erfarenheter, främst uppehålla mig vid de artiklar som faktiskt blev publicerade i *Ekonomisk Debatt*, men också något beröra de artiklar som inte blev publicerade.

ESKIL WADENSJÖ är professor vid Institutet för social forskning vid Stockholms universitet. Tillsammans med Bengt Jönsson var han redaktör för Ekonomisk Debatt under åren 1985 och 1986, dvs nästan mitt i den trettioårsperiod som nu celebreras.

Vad innehöll *Ekonomisk Debatt* 1985 och 1986?

Jag har för arbetet med denna artikel gått igenom de båda årgångar som jag tillsam-

mans med Bengt Jönsson var ansvarig för. En sak jag påmindes om var bredden hos tidskriften. *Ekonomisk Debatt* behandlar många olika områden och innehåller många typer av artiklar. Vissa artiklar ger en översikt över kunskapsläget på ett område, medan andra ger en sammanfattning och popularisering av mer avgränsade forskningsresultat. Det finns sammanfattningar av offentliga utredningar och också mer renodlade debattinlägg. Jag skall nedan beröra de olika typerna av artiklar och exemplifiera med några artiklar av varje typ.

Forskningsöversikter kan vara av värde dels för dem som snabbt vill få en överblick på ett område utanför det egna forskningsområdet och kanske inte minst för dem som studerar nationalekonomi på grundläggande nivå. Bland denna typ av artiklar kan nämnas Claes-Henric Sivens två artiklar om inflationsproblemet ("Inflationsproblemet – en översikt I och II" (86:1,2) och Klas Eklunds två artiklar om arbetslöshet ("Arbetslöshetens orsaker och botemedel: en doktrinhistorisk översikt" (85:2) och "Arbetslöshetens orsaker och botemedel: vad vet vi om verkligheten" (85:3)). I båda fallen var artiklarna av en sådan längd att vi delade upp dem på två olika nummer. Även andra kortare artiklar som gick att foga in i ett nummer hade denna karaktär av kunskapsöversikt. Inte så få av artiklarna kom att inkluderas i den serie böcker med artiklar från *Ekonomisk Debatt* som SNS kom att publicera under serienamnet "Ekonomi under Debatt" (Arbetsmarknadsekonomi, Finansiell ekonomi, Skogsekonomi, Stabilitetspolitik, U-ländernas ekonomi m fl). Jag vill här peka på ett par artiklar; Elias Kazarian, "Den islamiska synen på ekonomin" (86:3), en artikel som kan läsas igen med ny aktualitet, och Abdul Khakee, "Nationalekonomi och kultur" (85:8), en översikt av ett område som inte då och inte heller nu uppmärksammas särskilt mycket i Sverige.

Andra artiklar har mer karaktären av att vara en sammanfattning av forskningsresultat eller en tillämpning av forskningsresultat på aktuella utvecklingstendenser eller problem. Artiklar av denna typ finns inom de flesta politikområden. Det finns artiklar som behandlar olika aspekter på sjukvårdspolitiken, arbetsmarknadspolitiken, bostadspolitiken, socialförsäkringssystemet, valutapolitiken, energipolitiken, biståndspolitiken och skattepolitiken. Påtagligt många artiklar berörde energipolitiken under 1985 och 1986. Det återspeglar inte ett specialintresse hos redaktörerna utan mer att energipolitiken var i centrum för den politiska debatten på ett helt annat sätt då än nu. 1970-talets två oljekriser och kärnkraftsomröstningen låg inte så långt borta. Även valutapolitiken hade en annan karaktär 1985/86 än vad den har nu. Då var intresset koncentrerat till växelkurspolitiken (devalveringarna i början av 1980-talet analyserades flitigt), nu är EMU i centrum för debatten. Många artiklar som behandlade frågor av den typ som jag räknat upp ovan fick stor uppmärksamhet. Ett exempel är Krister Hjaltes och Björn Lindgrens artikel "Vad kostar tobaksbrukets skadeverknings?" (86:2). Överhuvudtaget fick artiklar om hälsa och sjukvård stor uppmärksamhet i andra media.

Inte så sällan har det diskuterats om det finns täckning för ordet "debatt" i tidskriftens namn. När jag går igenom båda årgångarna så menar jag att det finns täckning för namnet. Många av artiklarna har en udd. Författarna vill föreslå en ändrad politik eller rätta till en missuppfattning på ett visst område. Ibland framgår det direkt av artikelns namn som Assar Lindbeck, "Systemfel vid universiteten" (86:6) och Bo Sjöö, "Valutareglering – en kritik" (86:7). Men även många artiklar med en mer neutral rubriksättning innehåller kritik av aktuell politik och konkreta förslag som Lars Söderström, "Studiemedelsfrågan" (86:7) och Peter Englund och Mats Persson, "Problem och möjligheter inom

bostadspolitiken” (86:2). Artiklarna ledde också ofta till att vi fick kommentarer och repliker och många av dessa publicerades också. I regel var debatten spridd över ett antal nummer, vilket förklaras av den långa pressläggningen. I en del fall skyndade vi dock på processen och lyckades få både artikel och kritik eller kritik och försvar i samma nummer. Den debatt som fick mest uppmärksamheten publicerades i det första numret som vi var ansvariga för (85:1). Jag bad fyra samhällsvetare, Jörgen Westerståhl (statsvetenskap), Robert Erikson (sociologi), Claes-Henric Siven (nationalekonomi) och Nils Lewan (kulturgeografi) att kommentera Skolöverstyrelsens förslag till ny läroplan i samhällskunskap för gymnasieskolan. Deras kritik var nedgörande. Inläggen uppmärksammades i dagspressen och Skolöverstyrelsen tillstämde som svar en ny utredning för att åstadkomma en ny reviderad läroplan (jag blev tillfrågad att ingå i utredningen men avstod; det räckte väl med den tid redaktörskapet tog).

Olika redaktörer har försökt med olika nya inslag. Vi fick en kort satirisk artikel som var intressant men inte helt lätt att placera bland de vanliga artiklarna. Bengt Jönsson fick då den utmärkta idén att vi skulle ha en serie med ekonomiska satirer. Totalt publicerade vi sex ekonomiska satirer. Vi fick många kommentarer till dessa artiklar så det var uppenbart att de hade ett läsvärde, samtidigt var det svårt att i längden få satiriska artiklar som var tillräckligt bra.

Vilka var författarna?

En genomgång av vilka som var författare under de båda åren pekar på att merparten var professorer i nationalekonomi eller doktorer eller docenter verksamma som nationalekonomer vid universitet och högskolor och som nu i många fall är professorer. Bland de professorer i nationalekonomi som skrev i *Ekonomisk Debatt* 1985 och 1986 kan nämnas Lennart Hjal-

marsson, Assar Lindbeck, Johan Lybeck, Sören Wibe och Bengt-Christer Ysander. Bland doktorer och docenter i nationalekonomi, nu professorer, som medverkan kan nämnas Lars Calmfors, Jan Ekberg, Peter Englund, Björn Gustafsson, Stefan Hedlund, Lars Jonung, Mats Lundahl, Marian Radetzki, Mats Persson, Bo Sandelin, Göran Skogh, Jan Södersten, Lars Söderström och Bengt Turner. Merparten av de yngre författarna i *Ekonomisk Debatt* under dessa år har fortsatt som forskare och i många fall också som skribenter i *Ekonomisk Debatt*. Det pekar på att de som i yngre år skriver i *Ekonomisk Debatt* ofta är inriktade på att fortsätta som forskare i nationalekonomi.

Det finns dessutom en del artiklar av ekonomer verksamma inom den offentliga sektorn och vid olika utredningsinstitut. Något som går att återfinna såväl under tidigare år som under åren efter vår period som redaktörer.

Fanns det då inga överraskningar bland författarna? Jag vill peka på ett par spontant inkomna artiklar från icke-nationalekonomer som vi publicerade. En av dessa artiklar är Göran Hedins om den västtyska valutareformen 1948 (“Den västtyska valutareformen – en studie i avreglering” (85:4)). Denna valutareform, som var en central del av bildandet av Förbundsrepubliken, var något som vi som nationalekonomer i regel endast stött på i översiktliga framställningar, men här fick vi en välskrivna artikel om hur det verkligen gick till att genomföra en genomgripande valutareform. En annan intressant artikel var Ulf af Trolles om den franska krisen (“Ett franskt skolexempel” (85:5)). Trots att Frankrike är en av de tunga ekonomierna i Västeuropa så ingår i regel inte de franska erfarenheterna i vår ekonomiska debatt. Här fick vi en möjlighet att se på likheter och olikheter mellan Frankrikes och Sveriges ekonomier.

Det kanske bör understrykas att bredden i författarsammansättning är betydligt större om vi inkluderar recensenterna.

Såväl doktorander som företrädare för andra discipliner är här mer ofta företrädade.

Vad kom inte med i *Ekonomisk Debatt*?

Det är svårt att ange hur stor andel av de insända artiklarna som inte accepterades. Orsaken är att förfarandet många gånger skiljer sig från det hos andra tidskrifter. I stället för att skicka in en artikel så skickar författaren ofta in ett working paper, en utredningstext, en installationsföreläsning eller något publicerat på engelska eller svenska i något annat sammanhang och frågar om tidskriften är intresserad av något som bygger på det insända. Ett ja behöver inte betyda att det faktiskt blir en artikel som accepteras och ett nej behöver inte betyda att förslaget är ointressant men mer att området, t ex oljepriserna, redan har behandlats i flera artiklar som ligger klara för publicering. *Ekonomisk Debatt* har ju ett krav på sig att det skall vara en betydande variation i ämnesvalet.

Det som ibland visade sig vara svårt att göra något åt var artiklar som byggde på teoretiska kapitel i en doktorsavhandling. Även ett bra kapitel, eller en bra artikel av inomvetenskaplig karaktär, är inte alltid lätt eller ens möjligt att skriva om till en artikel som kan intressera personer som inte själva är forskare inom disciplinen.

Sedan förekommer det också insända artiklar som kan hänföras till en alldeles särskild kategori. Inom naturvetenskapen motsvaras de väl närmast av förslag till perpetuum mobile-maskiner eller slagru-teidéer. Manuskripten i denna genre var i regel långa och inte så sällan handskrivna. Bäst kommer jag ihåg ett längre manuskript som förespråkade att man skulle ta bort pengarna ur ekonomin och ersätta dem med något annat, som så vitt jag kunde se var likt pengar till allt annat än namnet. Artikelns åtföljdes av ett brev där jag hotades med att bli anmäld till finansministern om jag inte såg till att denna för

Sverige avgörande idé omedelbart blev publicerad.

Några avslutande reflektioner

Att vara redaktör för *Ekonomisk Debatt* var intressant och intellektuellt stimulerande. Positivt var inte minst samarbetet med de många författarna och de båda tekniska redaktörerna Bertil Werner (under 1985) och Ingvar Nilsson (1986). De tekniska redaktörerna var vi ständigt i kontakt med. De höll kontakten med tryckeriet och såg till att författarna släppte ifrån sig korrekturen i tid. Till sammans lade vi redaktörer, tekniska redaktörer och författare ner mycket möda på att göra artiklarna tillgängliga för de många läsarna. Vi såg via pressklippen och genom artiklar i dagspressen, även om de inte direkt citerade *Ekonomisk Debatt*, att information om tidskriftens innehåll nådde ut till fler än prenumeranterna.

Det viktigaste i *Ekonomisk Debatt* är de artiklar som publicerades. De står kvar och det finns de som trots att de nu är 16 eller 17 år gamla finns goda skäl att läsa eller läsa om. Det är också intressant att läsa artiklar som innehåller bedömningar av den (vid publiceringstidpunkten) nära framtiden för att se om dessa bedömningar står sig i efterhand.

Jag skall ta tre exempel. Det första gäller den framtida valutapolitiken. Under 1985 och 1986 var det en av de stora frågorna som behandlades i såväl de artiklar som direkt hade det som tema som i artiklar som primärt berörde andra frågor. I en av sina artiklar om arbetslösheten ("Arbetslöshetens orsaker och botemedel: Vad vet vi om verkligheten" (85:3)) skriver Klas Eklund: "Vår makroekonomiska handlingsfrihet är således starkt begränsad. Ytterligare devalveringar är otänkbara." (s 190). Det otänkbara blev tänkbart i form av en flytande växelkurs sju år senare.

Ett andra exempel är utvecklingen i Sovjetunionen. I en mycket insiktsfull artikel om den sovjetiska arbetsmarknaden ("Arbetskraftsbrist i Sovjet – orsaker och åtgärder" (86:3)) visar Susanne Oxenstierna på de mycket stora problemen med arbetskraftsbrist som det sovjetiska systemet (genom oekonomiskt utnyttjande av arbetskraften på företagsnivån) leder till och att det måste till radikala förändringar av företagets villkor för att råda bot på problemen. Det är dock inget som var att vänta: "Trots de friska vindar som nu blåser i sovjetisk ekonomisk politik, är denna form av systemförändring knappast att vänta. Åtgärderna kommer även i fortsättningen att inriktas på förbättringar inom det rådande systemet." Det rådande sovjetiska systemet försvann några år senare genom en kedja av händelser efter Berlinmurens fall, och arbetskraftsbristen förbyttes mot arbetslöshet på den nu ryska arbetsmarknaden. Som så många gånger tidigare och senare har po-

litiska händelser, som inte kan förutsägas, påverkat det ekonomiska läget på ett avgörande sätt.

En annan ekonomisk händelse kring decennieskiftet mellan 1980- och 1990-talen var bankkrisen. Bengt Jönsson skrev en ledare i nr 4 1985 om just bankerna, "Bankerna – krisbransch eller framtidsbransch?" I den tar han upp vilka effekter avregleringen kan komma att få, om vi kan få en kris liknande 1930-talets. Hans slutsats är: "Bankväsendet är ingen kommande krisbransch om vi ser frågan utifrån bankväsendets makroekonomiska stabilitet. Om vi däremot utgår från ett mikroekonomiskt perspektiv är det inte osannolikt att det finansiella systemet kommer att leda till kriser för enskilda företag." Det är väl också den beskrivning vi nu skulle kunna göra av det tidiga 1990-talets bankkris. Så här har vi ett exempel på en bedömning som slår in. Med denna eloge till min medredaktörs bedömningsförmåga vill jag sluta min artikel.